
УДК 811.161.2:81'373.374

Оксана Тищенко

м. Київ

«СЛОВАРЬ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ» ЗА РЕД. Б. Д. ГРІНЧЕНКА У ЗВЕДЕНОМУ РЕЕСТРІ УКРАЇНСЬКОЇ ЛЕКСИКИ: ФОРМУВАННЯ СЛОВТВІРНИХ ГНІЗД

У статті на базі фрагмента зведеного реєстру української лексики (від природа до пришиб) простежено, яку роль відіграв «Словарь української мови» за ред. Б.Д. Грінченка у наповненні ЗР лексикою з погляду формування однокорених та словотвірних гнізд. Простежено динаміку лексикографічного відбиття української лексики, з'ясовано, що ЗР може бути джерелом для етимологічних, словотвірних, фонетичних, акцентуаційних, лексикологічних досліджень.

Ключові слова: зведений реєстр, словотвірне гніздо, однокореневе гніздо, варіант.

Створення баз даних про будову сучасного українського слова, розроблення засобів автоматизованого укладання таких баз та лексикографічних праць на її основі — актуальний сьогодні напрям теоретичних та прикладних студій української лінгвістики. Зокрема, в Інституті української мови у відділі структурно-математичної лінгвістики створено комп'ютерний морфемно-словотвірний фонд української мови з генеральним реєстром понад 171 тис. українських слів за матеріалами 5 авторитетних академічних словників 1970–1989 рр. різних типів з відомостями про морфемну будову слів, їх частиномовну належність, кількість значень, абсолютну частоту вживання в тексті тощо¹, комп'ютерний фонд інновацій у сучасній україн-

---

¹ На базі фонду укладено «Словник афіксальних морфем української мови» Н.Ф. Клименко, Є.А. Карпіловської, В.С. Карпіловського, Т.І. Недозим (1998), «Кореневий гніздовий словник української мови» Є.А. Кар-

ській мові (параметризована база нової української лексики та корпус мікроконтекстів) (понад 20 тис. одиниць) [2].

У лабораторії комп'ютерної лінгвістики Київського національного університету імені Тараса Шевченка розробляють АСМСА — автоматизовану систему морфемно-словотвірного аналізу, структурованої на дві лінгвістичні бази даних (морфемну і словотвірну) та на морфемний і словотвірний аналізатори, що працюють у режимах пошуку, класифікації, морфемного та словотвірного аналізів на великих лексичних масивах (близько 170 тис. слів) [1; 3].

Створення словника зведеного типу «Лексикографічне відтворення динаміки українського лексикону: кінець XVIII — початок XXI ст.» (далі — ЗР: зведений реєстр) здійснюють у відділі лексикології та лексикографії Інституту української мови НАН України.

Важко переоцінити той внесок у розвиток як українського мовознавства, так і української мови, що його зробив Б.Д. Грінченко титанічною працею з доукладання та редагування епохального в історії вітчизняної лексикографії «Словаря української мови» [Гр]. Ю. Шевельов, О.О. Шахматов, І.І. Огієнко, С.О. Єфремов, А.Ю. Кримський, А.А. Бурячок, М.М. Пилинський, О.О. Тараненко, Й.О. Дзєндзелівський, В.І. Статєєва та багато інших науковців високо оцінили «Словарь...» за обсягом лексичного та фразеологічного матеріалу, використанням джерел до ілюстративного матеріалу, точністю документації, опису семантики мовних одиниць.

У багатоджерельній та багатофункціональній інтегральній системі словник Б.Д. Грінченка виконує функції координаційного центру з упорядкування лексики різних розрядів: нової, застарілої, запозиченої, актуалізованої, позасловникової тощо. Систематизуючи лексичні одиниці у зведеному словнику, який укладають за матеріалами різних за типами та часом створення словників (період серед. XIX ст. — поч. XXI ст., див. список) саме за реєстром Грінченкового словника можна визначити місце лексичної одиниці в словниковій статті та макроструктурі словника, з'ясувати особливості співвідношення реєстрів різних словників та роль кожного лексикографа у збереженні чи відсіюванні лексичних одиниць [5: 22–23].

Зведення реєстрів українських словників дає можливість створення повного індексу лексикографічно фіксованих елементів а) спільнокоренових та спільноафіксальних класів; б) словотвірного гнізда з тією чи тією вершинною лексемою з відтворенням лексичної та лексикографічної динаміки, коли наочно продемонстровано роль того чи того словника у наповненні словотвірного (або спільнокоренового) ланцюжка новими ланками.

Для прикладу наведемо відтворення у ЗР словотвірного гнізда із вершиною **продо/вжувати** (фрагмент). Переважна більшість загальномовних словників, насамперед СУМ, який ліг в основу ЗР, фіксують таке.

піловської (2002), «Шкільний словотвірний словник української мови» Н.Ф. Клименко, Є.А. Карпіловської, Л.П. Кислюк (2005).

Лексема на означення дії, процесу: **продо/вжувати** дієсл. *недок.* (**продо/вжити**, *док.*) СУМ Орф-75 Орф-94 Орф-09 ВЗОС ОЕ Гр Гол.

Мотивовані слова зі значеннями:

— ознаки: **продо/вжений** дієприкм., *прикм.* СУМ Орф-75 Орф-94 Орф-09 ВЗОС ОЕ Гол; **продо/вжуваний** дієприкм. СУМ Орф-75 Орф-94 Орф-09 ВЗОС ОЕ;

— зі значенням предметності, стану: **продо/вження** *ім. с.* СУМ Орф-75 Орф-94 Орф-09 ВЗОС ОЕ Гол;

— зі значенням суб'єкта дії: **продо/вжувач** *ім. ч.* СУМ Орф-75 Орф-94 Орф-09 ВЗОС ОЕ; **продо/вжувачка** *ім. ж.* СУМ Орф-75 Орф-94 Орф-09 ВЗОС ОЕ.

ВЗОС та ОЕ доповнюють цей реєстр одиницями **продо/вжуючий**, **продо/вжуваність**, СУМ і ВЗОС — **продо/вжність**, **продо/вжний** тощо.

Ж додає варіанти вершинного слова (у видовій кореляції): словотвірний **продовжа/ти** (*недок.*), акцентуаційний **продовжи/ти** (*док.*), суб'єкта дії: **продовжа/тель**, варіанти лексем предметності, стану: фонетичний **продо/вжене**, словотвірний **про/довжка**.

Ми зацікавилися, яку роль відіграв «Словарь української мови» за ред. Б.Д. Грінченка у наповненні ЗР лексикою з погляду формування однокорених та словотвірних гнізд. Довільно обраний діапазон зведеного лексичного реєстру української мови від *природа* до *пришиб* (це приблизно 2000 реєстрових слів, з-поміж яких близько 160 варіантів) звірено за такими словниками: СУМ Орф-75 Орф-94 Орф-09 ВЗОС ОЕ БН Ж Гр Гол УРС СІС ССІС УРЕ УРЕС.

У цьому полі виявлено:

а) **Гр: слова (варіанти), що трапляються тільки в Гр:** прируби/тися, присалабо/нитися, присанабо/житися, при/сіди (*тільки в ССС: на-в-присіди*), присвя/шуватися, прискіпа/тися, прискри/гнути, присма/-гнути, присме/рджувати, при/смиком, присні/дати, приспівну/ти, пристрі/тельний, пристрі/тище, пристрява/ти, пристяжа/ння, пристя/-жити, пристяза/ти, прису/хий, присця/ти, прись, при/сюди, притає/-нний, при/тамний, притарасо/вувати, притарасува/ти, притекти/ся, прителі/шитися, прителі/шуватися, прити/сти, прити/хти, прити/хшати, притихоми/рити, притихоми/ритися, прито/впитися, приторжи/ти, прито/ркувати, притрясти/ся, приту/жина, притю/жина, приту/жити, притю/кнути, приумі/тися, прихва/чуватися, прихи/жуватий, прихли/ськувати, прихлю/пати, прихмели/тися, прихоло/дний, прицькува/ти, приця/пати, причаля/тися, причапря/чити, прише/нець, при/-чепка, причі/пок, при/чком (*тільки у ССС: не при/чком сказати*) (57);

б) **Гр Орф: слова, донедавна зафіксовані тільки в Гр, які актуалізовано в деяких сучасних орфографічних словниках (перев. у ВЗОС):** при/світка, при/свят, приси/лля, присипа/ник, присідла/ти, присі/длувати, при/сканець, присло/н, при/смажка, при/співок, приспі/льниця, приставши/на, пристамоцкува/ти, приста/ння, приста/ча, пристін, пристрі/тний, пристрі/чений, пристуде/ний, притага/нка, притика/ч,

прито/шний, при/трапка, притрапу/нок, приту/жний, приту/жина, при/тхля, притьмо/, прихитрува/ти, прихі/дцями, прицаба/нити, прицабу/нити, причи/нонька, при/чі/вок, приши/й-хвіст (35);

в) **БН Ж Гр: одиниці Гр, зафіксовані в раніших словниках (Ж, БН) і лексикографічно втрачені в післягрінченківський період:** при/сваха, присвіча/ти, приснопи/ти, приста/я, прито/кмйти, притю/жити, приу/лок, при/хання, присвіча/ти, при/святюк, приснопи/ти, притакови/ти, притакови/тися, прити/на, притка/ти, прито/кмйти, притю/жити, приу/лок, при/хання, прихму/рити, причепе/нда (24);

г) **БН Ж Гр ВЗОС: слова, лексикографічна тяглість яких від БН та Ж через Гр перервалася майже на століття і відновилися у ВЗОС:** природи/ти, приса/да, присвідува/ти, при/святюк, приси/л, при/слух, при/спанка, приста/ва, при/ста/ш, прити/рок, притру/т, при/тяг, при/хвальба, прицу/пити (13);

г) **Гр СУМ: одиниці, які, попри закиди в ідеологічній заангажованості, протягом п'ятьох поколінь від Гр зберіг тільки СУМ (окрім кількох винятків у ВЗОС):** присота/тися СУМ ВЗОС Ж Гр, прислуха/ти СУМ Гр, прити/рити СУМ Ж Гр, прити/рювати СУМ Гр, прити/рюватися СУМ Гр, притра/питися СУМ ВЗОС Гр, притя/ти СУМ ВЗОС БН Ж Гр, при/шиб СУМ ВЗОС Гр (8).

Шляхом семантичного, морфемного, словотвірного аналізу виявлено нові елементи словотвірних гнізд, словотвірні, фонетичні *варіанти* загальнонових одиниць, лакуни у реестрах та словотвірних ланцюгах тощо.

Для прикладу наведемо частину зведеного реестру цілком, щоб проілюструвати лексикографічне фіксування слів — елементів словотвірного гнізда. Напівжирним шрифтом виділяємо досліджувану одиницю, супроводжуючи її коротким семантичним маркером (коротким тлумаченням із Гр або загальноновживаним синонімом, який зафіксовано в СУМ). Суцільним рядком у квадратних дужках наводимо фіксовані, загальноновживані елементи словотвірного гнізда (за потреби — зі значеннями, зафіксованими в СУМ):

[чіпля/ти, чіпля/тися, учепи/тися, причі/плюватися (причіпля/тися, причепля/тися), зачепля/тися (зачі/плюватися), за/чіпка...]

при/чіпка (*докір; привід*) ім. ж. СУМ (*розм.*) Орф-75 Орф-94 Орф-09 ВЗОС ОЕ Гол

причі/пка СУМ (*розм.*) Орф-75 Орф-09 ВЗОС Гр

при/чепка ім. ж. Гр (*привід, докір; підвісок*)

причі/пок ім. ч. Гр (*те, що причеплене до чого-небудь*)

Як бачимо, Гр пропонує фонетичний варіант *при/чепка* до загальноновживаного *при/чіпка*, супроводжуючи його ще одним значенням: *підвісок*. Новим елементом у гнізді є слово *причі/пок*.

У спільнокоренових гніздах трапляються нові елементи-синоніми, що розвивають уже відомі значення фіксованих елементів:

[начі/льник (*1. налобник в обладунках воїна; 2. налобник у кінській збруї*), начі/льний (*що міститься спереду*)...] **причі/льник ім. ч. Гр** (*частина очіпка, що обхоплює чоло*).

Отже, слово *причі/льник* може вступати в синонімічні зв'язки зі словом *начі/льник* через спільну сему *частина одягу, обладунків та ін., що міститься біля чола*.

Заналізувавши виокремлені вище 137 лексем, ми виявили фонетичні (зокрема акцентуаційні), графічні варіанти, словотвірні, граматичні варіанти, нові слова, які перебувають у структурно-семантичних відношеннях у певному словотвірному гнізді, лакуни у словотвірних ланцюжках.

1. Фонетичні (зокрема акцентуаційні) варіанти: **присвя/щуватися** дієсл. недок. Гр (присвя/чуватися СУМ); **прише/нець** ім. ч. Гр (прише/лець СУМ); **прити/кач** ім. ч. ВЗОС і **притика/ч** Гр (*кілок, яким прикріплено ярмо до дишла*); **при/чі/вок** ім. ч. ВЗОС Гр (причі/лок СУМ); **притра/питися** дієсл. док. СУМ ВЗОС Гр і **притра/фитися** Ж; **приу/лок** ім. ч. Гр Ж (прову/лок СУМ); **при/хвальба** ім. ж. ВЗОС Гр і **прихва/льба** Ж (*хвальба/ СУМ*) тощо.

2. Графічні варіанти: **присвіча/ти** дієсл. недок. Гр (*присвічувати*) і **присьвіча/ти** Ж; **приши/й-хвіст** Гр і **пришийхві/ст** ім. ч. ВЗОС Гол; **при/святко** ім. ч. ВЗОС Гр (*невелике свято*) і **при/св'яток** Ж та ін.

3. Словотвірні, граматичні варіанти:

[прискі/пуватися..] **прискіпа/тися** дієсл. недок. Гр;

[співа/ти, приспі/вувати, приспіва/ти...] **приспівну/ти** дієсл. док. Гр (*приспівати*²); **при/співок** ім. ч. Гр ВЗОС Гол (*приспів*);

[прити/хнути ...] **прити/хти** дієсл. док. Гр;

[присвя/чувати, присвя/та..] **при/свят** ім. ч. ВЗОС Гр (*присвята*);

[тра/пити, потра/пити, тра/питися, трапля/ти, трапля/тися, трапу/нок...] **при/трапка** ім. ж. ВЗОС Гр (*випадок*), **притрапу/нок** ім. ч. ВЗОС Гр (*випадок*);

[прислуха/ти, прислуха/ння../] **при/слух** ім. ч. ВЗОС Ж Гр (*прислухання*);

природи/ти дієсл. док. ВЗОС Ж Гр (*уродити*) та ін.

4. Нові слова, які перебувають у структурно-семантичних відношеннях у певному словотвірному гнізді:

[рубцюва/тися, зарубцюва/тися, рубе/ць...] доповнено словом **при-руби/тися** дієсл. док. Гр (*загойтися, зарубцюватися*);

[смерді/ти, засмерді/ти, засмерді/тися...] **присме/рджувати** дієсл. недок. Гр (*трохи смердіти*);

[сми/кати, сми/катися, сми/кання, смик...] **при/смиком** присл. Гр (*уривчасто*);

[сні/дати, підсні/дати...] **присні/дати** дієсл. док. Гр (*пропустити щось, снідаючи*);

[прита/єний, прита/єно, прита/єність...] **притає/нний** прикм. Гр (*який приховує щось*);

[притекти/, притіка/ння...] **притекти/ся** дієсл. док. Гр (*прийти, настати, притекти*);

[тихоми/рно, тихоми/рний, тихоми/рити, утихоми/рити...] **притихоми/рити** дієсл. док. Гр (*угамувати*), **притихоми/ритися** дієсл. док. Гр (*стихнути*);

[то/впитися, нато/впи/тися, сто/впитися...] **прито/впитися** дієсл. док. Гр (*підійти натовпом*);

[чіпля/тися, причепи/тися, приче/па...] **причепе/нда** ім. ч. і ж. Ж Гр;

[прихва/чувати, прихва/чений...] **прихва/чуватися** дієсл. недок. Гр (*братися поспіхом, підхоплюватися*);

[цькува/ти, зацькува/ти, нацькува/ти..] **прицькува/ти** дієсл. док. Гр (*нацькувати собак на когось*);

[ця/пати] **приця/пати** дієсл. док. Гр (*примочити, побризкати*);

[світи/ти, присвіти/ти, осві/чення, осві/тлення...] **при/світка** ім. ж. ВЗОС Гр (*освічування чого-н.*);

[цаба/нити..] **прицаба/нити** дієсл. док. ВЗОС Гр (*притягнути, приволокти*), прицабу/нити дієсл. док. ВЗОС Гр (*схопити*);

[спа/ти, приспа/ти...] **при/спанка** ім. ж. ВЗОС Ж Гр (*коханка*) (хоча у слова приспля/ти немає значення *кохатися*).

З-поміж наведених прикладів можна виокремити слова з новим значенням (*притектися, прихвачуватися*) або з новими відтінками значень (*причепенда*), семантично близькі до загальноновживаних слова (*прирубитися*).

5. Лексеми, мотивуюче слово до яких важко визначити, напр.: **прискри/гнути** дієсл. док. Гр (*прикрутити, поставити в незручне становище*) *Як прискригне, що ради не можна дати, то йдемо помічати шукати* (Гр). Можливо, слово пов'язане зі *скригіндзати* (*скриготати* (зубами) у Гр; **причапря/чити** дієсл. док. Гр (*надати охайного вигляду*) тощо.

6. Лакуни у словотвірних ланцюжках.

У словотвірному гнізді [туги/й, тужа/вий, тужа/во, ту/житися, тужа/витися, нату/жуватися, тужа/віння...] з'являються нові ланки — **приту/жний** прикм. ВЗОС Гр (*дуже важкий, тяжкий*), **приту/жити** (**притю/жити**) дієсл. док. Гр Ж Гр (*укріпити дах притужинами*), **приту/жина** (**притю/жина**) ім. ж. Гр (*жердина*).

Як бачимо, у словниках бракує ланки **ту/жити** зі значенням *робити тугим*, мотивувальної для лексем **приту/жити**.

Такими гіпотетичними, але незафіксованими лексемами **тага/нити**, **притага/нити** (*прив'язувати / прив'язати до тагана*) у гнізді [тага/н, тагане/ць, таганува/ти (*готувати на тагані*)...] **притага/нка** ім. ж. ВЗОС Гр (*мотузка, якою прив'язують до берега великий дуб (човен)*); **пришиба/тися** (*прибиватися, приставати*) [шиба/ти (*ударяти, бути схожим на кого-небудь*), пришиба/ти, пришиб/ти, пришиб/лений...] **при/шиб** ім. ч. СУМ (діал.) ВЗОС Гр (*притулок, причал*).

Отже, вивчення лексики української мови у форматі зведеного реєстру це:

1. Простеження динаміки лексикографічного відбиття української лексики (напр., Гр як джерело, як провідник від давніших лексикографічних праць, СУМ — спроба зберегти своєрідність української лексики).

2. Джерело для досліджень: а) походження слова, виявлення мотивувальної одиниці (*притага/нити*); б) словотвірних (виявлення синонімічних

формантів, гіпотетичних елементів словотвірних гнізд, напр., *ту/-жити*); в) фонетичних, акцентуаційних (варіанти *причі/лок — при/чі/-вок*), г) лексикологічних (виявлення синонімів, омонімів, паронімів) тощо.

3. Джерело створення нових українських словників, засіб виявлення лагун у реєстрі наявних словників тощо.

4. Джерело для творення нових слів відповідно до притаманних українській мові форм.

Аналізуючи дібраний матеріал, ми не враховували стилістичну, територіальну маркованість лексики, активність її функціонування в той чи той період розвитку мови, актуальність вживання в усних чи письмових текстах, що є предметом наступних досліджень.

1. *Алексієнко Л.А., Дарчук Н.П., Зубань О.М., Козленко І.В.* Методика створення автоматизованої системи морфемно-словотвірного аналізу (АСМСА) слів української мови // Лінгвістичний портал mova.info [Електронний ресурс] / Режим доступу: mova.info/article.aspx?l1=69&DID=73.
2. *Інститут української мови НАН України*: Офіційний сайт [Електронний ресурс] / Режим доступу: 1.nas.gov.ua/institutes/ium/Structure/Departments/Departments9/Pages/math_project.aspx.
3. *Морфемно-словотвірний аналіз як інструмент лінгвістичних досліджень* // *Lingvoportal* [Електронний ресурс] / Режим доступу: lingvoportal.blogspot.com/2013/10/blog-post_14.html.
4. *Сніжко Н.В.* Системний підхід до вивчення динаміки лексичного складу української мови кінця XVIII — поч. XXI ст. // *Українська мова*. — 2013. — № 3. — С. 110–127.
5. *Сніжко Н.В.* «Словарь української мови» за ред. Б.Д. Грінченка в інтегральному моделюванні розвитку лексики та лексикографії // *Лексикографічний бюлетень*: 36. наук. праць / Відпов. ред. к. філол. н. І.С. Гнатюк. — К., 2013. — Вип. 22. — С. 19–30.

ЛЕКСИКОГРАФІЧНІ ПРАЦІ

- БН Білецький-Носенко П.П. Словник української мови / Підгот. до вид. В.В. Німчук. — К.: Наук. думка, 1966. — 423 с.
- ВЗОС Великий зведений орфографічний словник сучасної української лексики / Уклад. і голов. ред. В.Т. Бусел. — К.; Ірпінь: ВТФ «Перун», 2004. — 896 с.
- Гол Голоскевич Г. Правописний словник. — Нью-Йорк — Париж — Сідней — Торонто — Львів: 1994. — 461 с.
- Гр Словарь української мови / За ред. Б.Д. Грінченка. — Т. I–IV. — К., 1907–1909.
- Ж Желеховський Є., Недільський С. Малорусько-німецький словар. — Т. I–II. — Львів, 1886.
- ОЕ Орфоепічний словник української мови: В 2-х т. / Уклад. М.М. Пешак, В.М. Русанівський, Н.М. Сологуб, В.В. Чумак, Г.М. Ярун. — К., 2001.
- Орф-75 Орфографічний словник української мови / Уклад. С.І. Головащук, Т.В. Зайцева, І.С. Назарова, М.М. Пешак, В.М. Русанівський. — К., 1975. — 856 с.
- Орф-94 Орфографічний словник української мови / Уклад. С.І. Головащук, М.М. Пешак, В.М. Русанівський, О.О. Тараненко. — К.: Вид-во «Довіра», 1994. — 864 с.
- Орф-09 Український орфографічний словник / уклали: В.В. Чумак [та ін.]; за ред. В.Г. Скляренка. — К.: Довіра, 2009. — 1011 с. — (Словники України).
- СІС Словник іншомовних слів / За ред. О.С. Мельничука. — К., 1986.
- ССІС Сучасний словник іншомовних слів / Уклад. О.І. Скопненко, Т.В. Цимбалюк. — К., 2006.
- СУМ Словник української мови. — Т. I–XI. — К.: Наук. думка, 1970–1980.

- УРЕ Українська радянська енциклопедія: В 12-и т. — К., 1977–1985.
УРЕС Український радянський енциклопедичний словник: В 3-х т. — К.,
УРС Українсько-російський словник: У 6-и т. / Гол. ред. І.М. Кириченко. — К.:
Вид-во АН УРСР, 1953–1963.

Статтю отримано 07.10.2014.

Oksana Tyshchenko

Київ

“DICTIONARY OF UKRAINIAN LANGUAGE”, ED. HRINCHENKO
IN CONSOLIDATED REGISTER OF UKRAINIAN LEXICON:
FORMING A STRUCTURAL WORD NESTS

The article is based on a fragment of a consolidated register of Ukrainian language (from nature to pryshyb) traced the role played by “Ukrainian Language Dictionary”, ed. Grinchenko in filling OR vocabulary in terms of one root formation and word-building nests. Traced dynamic lexicographic reflection Ukrainian vocabulary found that AR can be a source for etymological, structural word, phonetic, lexicology research.

Keywords: consolidated register, word-building nests, variant.

Мовна мозаїка

БЕССАРАБЬСЬКА, БЕСАРАБЬСЬКА чи БАСАРАБЬСЬКА ПЛОЩА?

Дехто з киян запитує, за яким правилом чинного “Українського правопису” назви *Бессарабська площа*, *Бессарабський ринок*, сам топонім *Бессарабія* українською мовою пишуть з двома літерами с?

Допоможе з’ясувати правильний правопис цього топоніма і похідних від нього прикметника та іменника звернення до історичних і теперішніх довідкових джерел. У давніх українських грамотах XIV–XV ст., а також XVI — I пол. XVII ст. зафіксовано словоформи *Басарабы* зі значенням *Басарабська земля*, *басараба* зі значенням *басарабець* та *басарабскии* як прикметник, причому всі вони мають одну літеру с (див., зокрема: Словник староукраїнської мови XIV–XV ст. — К.: Наук. думка, 1977. — С. 87). До того ж у цих та в інших писемних пам’ятках вони зафіксовані переважно з літерою а. У період формування нової української літературної мови так само переважають словоформи з а. Українські лексикографи 20 — 30-х рр. XX ст., зокрема А. Кримський, рекомендували усталити в українській мові *Басарабія*, *Басарабицина* (див.: Російсько-український словник / Гол. ред.: А.Е. Кримський. — Друкарня Вид-ва «Червоний шлях» у Києві, 1924. — Т. I. А — Ж. — С. 34), а Г. Голоскевич — *Басарабія*, *Басарабицина*, *басарабець*, *басарабський* (див.: Голоскевич Г. Правописний словник. — вид. 12. — Нью-Йорк — Париж — Сідней — Торонто — Львів, 1994. — С. 18).

“Зближення” української та російської мов за зразком російської в радянський період призвело до поширення в українській літературній мові словоформ *Бессарабія*, *бессарабський*, *бессарабець*, які подають тепер усі її орфографічні, тлумачні, перекладні та енциклопедичні словники.

Зважаючи на багатовікову традицію правопису зазначених словоформ з однією літерою с та з а, рекомендуємо повернути до сучасного українського вжитку *Басарабія*, *Басарабицина*, *басарабський*, *басарабець*. Відповідно *площу* потрібно називати *Басарабською*, а *ринок* — *Басарабським*.

Катерина Городенська